

УДК 332.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-4-2>

Большая О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0543-5196>

Бабенко І.В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6481-014X>

Галагуза О.О.

здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

Bolshaya Oksana

Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Pedagogical Mastery and Management
named after I.A. Zyazyun
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Babenko Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Pedagogical Mastery and Management
named after I.A. Zyazyun
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Halahuza Oleksandr

PhD Student
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

STRATEGIC PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF THE REGIONAL ECONOMY

Визначення стратегічних пріоритетів розвитку регіональної економіки є важливим чинником забезпечення гармонійного економічного зростання та соціальної стабільності держави. У сучасних умовах регіони стикаються з низкою викликів, які вимагають гнучкості та ефективної адаптації до нових економічних реалій. Ефективне управління регіональним розвитком базується на раціональному використанні ресурсів, впровадженні інноваційних технологій та застосуванні сучасних підходів до управління, що є основою сталого прогресу. Нерівномірність розвитку регіонів, яка проявляється у відмінностях рівнів доходів, зайнятості та інфраструктурного забезпечення, залишається серйозною проблемою, яка потребує системного вирішення через посилення економічного потенціалу та забезпечення соціальної стабільності. Стратегічні пріоритети мають враховувати індивідуальні характеристики кожного регіону, зокрема його сильні та слабкі сторони, можливості для розвитку і ризику, що виникають як на внутрішньому, так і на глобальному рівні. Особливий вплив на розвиток регіонів мають запровадження інновацій в економіці та модернізація інфраструктури. Ефективне управління регіональним розвитком має ґрунтуватися на принципах прозорості, підзвітності та активної участі громадян. Важливу роль відіграють децентралізація та посилення місцевого самоврядування, які є передумовами реалізації стратегічних завдань. Людський капітал виступає основним ресурсом економічного розвитку, тому інвестиції в освіту, професійну підготовку, перекваліфікацію та створення сприятливих умов для життя є критично важливими для залучення та утримання висококваліфікованих спеціалістів. Успішна реалізація стратегічних пріоритетів сприя-

тиме збалансованому розвитку регіонів, підвищенню економічної стійкості та створенню сприятливих умов для інноваційного розвитку. Стратегічні пріоритети розвитку регіональної економіки спрямовані на побудову конкурентоспроможної, соціально інтегрованої та екологічно орієнтованої економіки, яка забезпечить високий рівень добробуту населення та посилить позиції України у глобальному економічному просторі.

Ключові слова: регіональна економіка, регіон, інноваційний розвиток, інновації, економіка.

Defining strategic priorities for regional economic development is a crucial factor in ensuring harmonious economic growth and social stability of the state. In modern conditions, regions face numerous challenges requiring flexibility and effective adaptation to new economic realities. Effective regional development management relies on the rational use of resources, the introduction of innovative technologies, and the application of modern management approaches, which serve as the foundation for sustainable progress. The uneven development of regions, reflected in disparities in income levels, employment, and infrastructure provision, remains a serious issue that necessitates systematic solutions through strengthening economic potential and ensuring social stability. Strategic priorities must consider the unique characteristics of each region, including its strengths, weaknesses, development opportunities, and risks that arise at both local and global levels. The implementation of innovations in the economy and infrastructure modernization significantly influence regional development. Effective management of regional development should be based on the principles of transparency, accountability, and active citizen participation. Decentralization and the strengthening of local self-governance play a vital role as prerequisites for the realization of strategic objectives. Human capital is a fundamental resource for economic development; therefore, investments in education, professional training, retraining, and the creation of favorable living conditions are critically important for attracting and retaining highly qualified specialists. The successful implementation of strategic priorities will contribute to the balanced development of regions, enhance economic resilience, and create favorable conditions for innovative growth. The strategic priorities for regional economic development aim to build a competitive, socially integrated, and environmentally oriented economy that ensures a high standard of living for the population and strengthens Ukraine's position in the global economic space.

Keywords: regional economy, region, innovative development, innovations, economy.

Постановка проблеми. Формування стратегічних пріоритетів розвитку регіональної економіки є надзвичайно важливим завданням, оскільки збалансований розвиток регіонів забезпечує економічну стабільність і соціальне благополуччя всієї країни. В умовах глобалізації та швидких змін зовнішнього середовища регіони зіштовхуються з численними викликами, що потребують ефективної адаптації, раціонального використання ресурсів і впровадження інноваційних рішень. Особливу увагу слід приділити подоланню нерівномірності соціально-економічного розвитку, що проявляється у диспропорціях рівнів доходів, зайнятості та інфраструктурного забезпечення різних територій. Водночас, підвищення конкурентоспроможності та інтеграція регіонів у глобальну економіку вимагають активного впровадження сучасних технологій і підходів до управління. Необхідно враховувати унікальні особливості кожного регіону, його сильні та слабкі сторони, потенціал для розвитку, а також внутрішні й зовнішні ризики. Таким чином, визначення стратегічних пріоритетів є ключовою основою для створення дієвих механізмів управління, що сприятимуть сталому економічному зростанню, соціальній згуртованості та підвищенню якості життя населення.

Дослідження стратегічних пріоритетів розвитку регіональної економіки зумовлена необхідністю забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, ефективного використання їхнього потенціалу, подолання диспропорцій, адаптації до глобальних викликів та інтеграції інноваційних підходів до управління економічними процесами в умовах динамічного зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз науково-методологічної літератури свідчить, що дослідження розвитку регіональної економіки здебільшого зосереджуються на вивченні методів подолання соціально-економічних дисбалансів, оцінці перспектив раціонального використання потенціалу регіонів та розробці підходів до вдосконалення управління регіональним розвитком з урахуванням зовнішніх факторів. Основні результати цих досліджень висвітлені у працях як українських, так і зарубіжних авторів, серед яких Завадських Г. [1], Васильців Т. [2], Зарічна О. [3], Сторонянська І., Мельник М., Лещух І. [5], Дергачук М. [7], але питання щодо вивчення інноваційного менеджменту та його значення для розвитку організації потребують подальшого дослідження.

Мета статті. Постановка завдання полягає у визначенні стратегічних пріоритетів розвитку регіональної економіки, які забезпечують збалансований просторовий розвиток, підвищення економічної стійкості та інтегрованості регіонів, враховуючи сучасні виклики, ресурсний потенціал, інфраструктурні особливості та необхідність стимулювання інноваційних і міжсекторних взаємодій.

Виклад основних результатів дослідження. В Україні активізація процесів формування цифрової економіки відповідно визначеному курсу на технологізацію та інновації потребує створення цілісного комплексу стратегічних інструментів державного регулювання. Особлива увага приділяється стимулюванню впровадження концепцій smart-спеціалізації на різних рівнях управління шляхом інтеграції відповідних завдань у загальнодержавні, галузеві та регіональні стратегії розвитку. Ці завдання спрямовані на інтелектуаліза-

цію й цифровізацію важливих секторів економіки, а також на формування інформаційно-інноваційного суспільства в цілому.

Стратегія регіонального розвитку економіки – це комплекс заходів, спрямованих на досягнення довгострокових цілей соціально-економічного розвитку держави, з урахуванням раціонального внеску кожного регіону в їх реалізацію. Ці завдання базуються на об'єктивних передумовах та обмеженнях, що впливають на розвиток регіонів. Особливістю цієї стратегії є її неоднорідність стосовно різних територіальних суб'єктів, зумовлена суттєвими відмінностями між регіонами за рівнем ресурсного забезпечення, структурою господарства, ступенем розвитку окремих секторів економіки, а також умовами інтеграції в ринкову економіку.

Для гармонійного узгодження інтересів регіонів і держави загалом, регіональний розвиток повинен регулюватися через ефективне використання методів планування, прогнозування та програмування. Це дозволить забезпечити збалансоване поєднання територіальних та загальнонаціональних інтересів [1].

Регіональна економіка досліджує економічні процеси у розрізі територіального поділу, таких як регіони, області чи міста. Проводиться дослідження розвитку економіки на локальному рівні, вивчає взаємодію між окремими територіями та їхній внесок у національний економічний розвиток. Регіональна економіка розглядає питання розподілу ресурсів, продуктивних сил, економічної нерівності, взаємозалежності регіонів, урбанізації та впливу політичних рішень на регіональний розвиток.

Основна мета регіональної економіки полягає у сприянні сталому та збалансованому розвитку усіх регіонів країни, зменшенні економічних нерівностей та ефективному використанні місцевих ресурсів. Завдяки регіональній економіці проводиться аналіз, як державна політика, інвестиції, розвиток інфраструктури та місцеві ініціативи можуть впливати на економічний розвиток та підвищення рівня життя населення в регіонах. Такий підхід допомагає краще враховувати особливості кожної області, оптимізувати витрати та покращувати ефективність управління ресурсами.

Однією з ключових рис регіональної економіки є врахування специфічних умов економічного розвитку в кожному окремому регіоні. Це стосується природних ресурсів, демографічних характеристик, рівня урбанізації, стану інфраструктури, культурних традицій та інших факторів. Одним із важливих завдань регіональної економіки є досягнення рівномірного економічного розвитку між різними частинами країни. Нерівномірний розвиток може призвести до концентрації економічної активності у великих містах, що, в свою чергу, викликає деградацію менш розвинутих регіонів, відтік робочої сили та зниження рівня життя на периферії. Для вирішення цих проблем уряди використовують інструменти регіональної політики, такі як податкові стимули для підприємств, інвестиції в інфраструктуру, програми підтримки малого бізнесу тощо.

Регіональна економіка має значний вплив на питання зайнятості населення. Вона сприяє створенню робочих місць безпосередньо в регіонах, що допомагає знизити масштаби міграції та зберегти людський потенціал на місцях. Один із важливих напрямів досягнення цієї мети є розвиток малого та середнього бізнесу, який є джерелом нових робочих місць та драйвером економічного зростання на місцевому рівні. Підтримка підприємництва в регіонах сприяє економічній диверсифікації та знижує залежність від великих корпорацій і обмеженої кількості галузей.

Ще одним важливим аспектом регіональної економіки є її взаємодія з глобалізаційними процесами. Світові економічні тенденції впливають на розвиток регіонів, створюючи як нові можливості, так і виклики. Регіони, які можуть пристосуватися до глобальних змін, наприклад, через розвиток експортно орієнтованих галузей, мають більше шансів на успішний розвиток. Водночас важливо підтримувати регіони, які мають подолати негативні наслідки глобалізації.

Регіональна економіка є важливим елементом забезпечення сталого розвитку всієї країни. Вона сприяє більш ефективному використанню наявних ресурсів, підтримці балансу між центральними та периферійними частинами країни, створенню нових робочих місць і підвищенню якості життя населення. Збалансований регіональний розвиток допомагає зміцнити національну економіку, підвищити її конкурентоспроможність та стійкість до внутрішніх і зовнішніх викликів. Для досягнення цих цілей необхідно враховувати особливості кожного регіону та сприяти їхній інтеграції у загальнодержавні економічні процеси.

Розвиток процесів інтелектуалізації та цифровізації значною мірою залежить від кількості та зростання масштабів нових технологічних процесів у реальному секторі регіональної економіки. Однак, можна впевнено стверджувати, що існують дві ключові проблеми. По-перше, це вкрай обмежена кількість практик зі створення та впровадження нових технологічних процесів на промислових підприємствах. По-друге, спостерігаються значні міжрегіональні диспропорції в рівні інноваційно-технологічної модернізації господарських комплексів різних регіонів [2].

У межах програми «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» було впроваджено європейський підхід смарт-спеціалізації у стратегічне планування регіонального розвитку. Цей підхід зосереджується на стимулюванні економічної діяльності з високим інноваційним потенціалом, враховуючи конкурентні переваги регіонів, і спрямований на трансформацію економічних секторів у більш ефективні. Обласним і міським держадміністраціям надано методичну та консультаційну підтримку для визначення пріоритетних напрямків інноваційного розвитку, які стануть ключовими у регіональних стратегіях до 2027 року. У рамках програми впроваджено нові механізми підтримки підприємництва, зокрема фінансова допомога малому і середньому бізнесу, що сприятиме ство-

ренню нових робочих місць і розширенню функцій Фонду розвитку підприємництва, спрямованого на посилення регіональної співпраці підприємницьких структур. Для розвитку інноваційного потенціалу та науки створено умови для співпраці підприємств із закладами професійної та вищої освіти, що сприяє інтеграції освіти й бізнесу. Програма також передбачає фінансування модернізації інфраструктури, придбання обладнання, створення центрів професійної досконалості, оновлення змісту освіти, підготовку майстрів і викладачів, а також розробку нових стандартів професійної освіти з акцентом на тісну співпрацю з роботодавцями для підготовки фахівців, які відповідають сучасним вимогам ринку праці [3].

Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки. 13 серпня 2024 р., постановою № 940 до неї внесено зміни, виклавши Стратегію в новій редакції [4].

Ці документи визначають основні напрями та заходи державної регіональної політики, спрямовані на забезпечення сталого розвитку регіонів України, підвищення їх конкурентоспроможності та покращення якості життя населення. Зміни, внесені в 2024 році, враховують актуальні виклики та пріоритети розвитку, зокрема пов'язані з відновленням регіонів, що постраждали внаслідок збройної агресії, та інтеграцією євроінтеграційних процесів.

Визначення стратегічних орієнтирів здійснюється із врахуванням внутрішніх особливостей кожного регіону та зовнішніх чинників, які впливають на їхню конкурентну спроможність. Одним із важливих напрямів є забезпечення умов для економічної диверсифікації. Розширення спектру економічних галузей допомагає знизити ризики та сприяє стабільному економічному зростанню. Особливу увагу варто зосередити на розвитку високотехнологічних секторів, таких як ІТ-індустрія, зелена енергетика, біотехнології та машинобудування. Такий підхід сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню професійного рівня кадрів та залученню інвестиційних ресурсів.

Другим важливим аспектом є інфраструктурний розвиток, який залишається основою економічної діяльності. Розбудова транспортної, логістичної та цифрової інфраструктури забезпечує регіонам доступ до нових ринків, знижує витрати на логістику та стимулює розвиток внутрішнього ринку. Важливим напрямом є модернізація транспортної мережі, впровадженню цифрових платформ для управління інфраструктурою та розвитку смарт-технологій у регіонах. Регламент ЄС «Загальні положення про Європейський регіональний фонд розвитку» визначає стратегію смарт-спеціалізації як національну або регіональну інноваційну стратегію, що спрямована на визначення пріоритетів для створення конкурентних переваг. Це досягається шляхом розвитку та адаптації науково-дослідного й інноваційного потенціалу відповідно до потреб бізнесу, забезпечуючи реакцію на нові можливості та зміни ринкової кон'юнктури, уни-

каючи при цьому дублювання зусиль та їх фрагментації. Стратегія смарт-спеціалізації може бути як окремим документом, так і інтегрованою складовою національної або регіональної політики у сфері досліджень та інновацій.

Теоретико-методологічні основи розумної економіки, а також практичні шляхи її реалізації є предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Зокрема, науковий колектив під керівництвом В. Геєця розглядає смарт-спеціалізацію як концептуальну модель, здатну впливати не лише на інноваційний розвиток, але й на формування соціально-економічної політики регіону загалом. Такий підхід підкреслює стратегічну орієнтацію смарт-спеціалізації на стимулювання довгострокових структурних змін в економіці, зосереджених на перспективному розвитку. Основною метою цієї стратегії є зайняття регіонами значущих позицій на глобальних ринках через реалізацію інноваційного потенціалу та підвищення їхньої конкурентоспроможності [5].

Інноваційний розвиток є важливим стратегічним пріоритетом, який передбачає створення сприятливого середовища для наукових досліджень, стартапів та інноваційного бізнесу. Регіони, що мають можливості забезпечити належний рівень підтримки для інноваційної діяльності, мають значно вищий потенціал для економічного зростання. Цей процес неможливий без процесу стимулювання кооперації між університетами, науково-дослідними установами та бізнесом, створення технопарків, інкубаторів, стартапів та платформ для технологічного обміну.

Важливим чинником залишається розвиток людського капіталу, адже кваліфіковані кадри є головним ресурсом для забезпечення сталого економічного зростання. Інвестиції в освіту, професійну підготовку та перекваліфікацію робочої сили, а також створення комфортних умов для життя сприяють утриманню та залученню талановитих спеціалістів. У цьому контексті варто приділяти увагу забезпеченню гендерної рівності, доступу до якісної освіти та соціального захисту.

Важливим пріоритетом розвитку регіональної економіки є зміцнення інституційного потенціалу регіонів. Децентралізація та ефективне управління на місцевому рівні створюють основу для прийняття швидких та ефективних рішень, які враховують потреби та особливості громад. Забезпечення прозорості, підзвітності та активної участі громадян у процесах прийняття рішень є ключовими умовами успішного регіонального розвитку.

Подолання економічних диспропорцій просторового розвитку має базуватися на узгодженості та взаємодоповнюваності рішень, прийнятих на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Це стосується підвищення економічної спроможності громад, регіонів і функціональних типів територій з урахуванням актуальних викликів у соціально-економічній, оборонній та безпековій сферах, а також необхідності перегляду стратегічних пріоритетів просторового розвитку [6].

Особливу увагу слід приділити розробці підходів і механізмів стимулювання просторово інтегрованого економічного розвитку України, орієнтовані на такі пріоритети: забезпечення просторової оптимальності; посилення економічної інтегрованості та соціальної згуртованості; ефективне використання, збереження й примноження економічного потенціалу та конкурентних переваг громад, регіонів і країни в цілому; створення умов для збалансованого просторового розвитку.

Розвиток регіональних економічних систем і забезпечення їхньої стійкості тісно пов'язані з наявністю та ефективним використанням потенціалу регіонів. Саме цей потенціал слугує ключовим ресурсом для: адаптації регіональних економічних систем до динамічних змін у господарському середовищі; використання можливостей для протидії новим викликам; досягнення економічної ефективності та стабільного зростання; реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку, а також забезпечення екологічної та економічної безпеки.

Виходячи з цього, одним із пріоритетних напрямів дослідження регіонального розвитку є детальне вивчення потенціалу регіонів, його ролі у формуванні та функціонуванні регіональних економічних систем, а також змін, які виникають під впливом трансформаційних процесів у контексті становлення постіндустріального суспільства [7].

Висновки. Отже, стратегічні пріоритети розвитку регіональної економіки включають економічну диверсифікацію, інфраструктурний розвиток, інновації, людський капітал, стійкий розвиток та інституційну спроможність. Реалізація цих пріоритетів вимагає комплексного підходу, співпраці між урядом, бізнесом та громадами, чіткого стратегічного планування з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх викликів. Лише завдяки таким зусиллям можна забезпечити сталий розвиток регіонів та сприяти підвищенню якості життя населення. Визначення пріоритетних напрямів розвитку регіональної економіки є важливим завданням для досягнення сталої економічної зростання, соціальної стабільності та підвищення конкурентоспроможності територій. Сучасні реалії вимагають врахування таких викликів, як дисбаланс у рівні економічного розвитку регіонів, необхідність оновлення інфраструктури, активізація інноваційної діяльності та оптимальне використання місцевих ресурсів. Важливим завданням є узгодження інтересів національного та регіонального рівнів, що дозволить створити передумови для рівномірного розвитку території та підвищення добробуту населення.

Бібліографічний список:

1. Завадських Г. Стратегія економічного розвитку регіонів, основні підходи до неї. Регіональна економіка. Електронний посібник. 2018. URL: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/feb/ptbd_2/page11.html
2. Васильців Т. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Економіка та підприємство. 2021. № 3 (120). С. 71–77. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/3_2021/13.pdf (дата звернення 12.10.2024).
3. Зарічна О. Стратегічні бачення розвитку регіональної економіки. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2020. Вип. 16. Т. 1. С. 145–152. URL: <http://surl.li/qahexb> (дата звернення 13.10.2024).
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Кабінет Міністрів України. Постанова від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.10.2024).
5. Сторонянська І., Мельник М., & Лещух І. Передумови і стратегічні пріоритети смарт-спеціалізації регіону. Економіка України. 2020. № 63(4 (701)). С. 39–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr> (дата звернення 12.11.2024).
6. Мельник М., & Лещух І. Стратегічні пріоритети інтегрованого просторового розвитку на основі активізації агломераційних процесів. Modeling the development of the economic systems. 2024. № 1. С. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-23> (дата звернення 12.11.2024).
7. Дергалюк М. активізація залучення потенціалу для забезпечення розвитку регіональних економічних систем. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2022. № 22. С. 35–39. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/259797> (дата звернення 12.11.2024).

References:

1. Zavadskikh H. (2018) The strategy of economic development of regions, the main approaches to it. Regional economy. Electronic manual. Available at: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/feb/ptbd_2/page11.html
2. Vasylytsiv T. (2021) Development of productive forces and regional economy. Economy and entrepreneurship, no. 3 (120), pp. 71–77. Available at: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/3_2021/13.pdf (accessed November 12, 2024).
3. Zarichna O. (2020) Strategic visions of the development of the regional economy. Actual problems of the development of the economy of the region. is. 16. vol. 1., pp. 145–152. Available at: <http://surl.li/qahexb> (accessed November 13, 2024).
4. On the approval of the State Regional Development Strategy for 2021–2027. Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution of August 5, 2020 No. 695. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (accessed November 12, 2024).
5. Storonianska I., Melnyk M., & Leschuh I. (2020) Prerequisites and strategic priorities of smart specialization of the region. Economy of Ukraine, no. 63(4 (701)), pp. 39–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr> (accessed November 12, 2024).
6. Melnyk M., & Leschuh I. (2024) Strategic priorities of integrated spatial development based on the activation of agglomeration processes. Modeling the development of the economic systems, no. 1, pp. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-23> (accessed November 12, 2024).
7. Derhalyuk M. (2022) intensification of attracting potential to ensure the development of regional economic systems. Economic bulletin of NTUU «Kyiv Polytechnic Institute». no. 22, pp. 35–39. Available at: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/259797> (accessed November 12, 2024).